KOLONIALE KRONIEK.

KOLONIALE LITERATUUR.

Ten vervolge op hetgeen in „de Economist” van Maart jl. werd gezegd over de literatuur betreffende de in 1883 te Amsterdam gehouden Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling en de te dier gelegenheid gehouden voordrachten en Congressen, hebben wij nog tal van stukken te vermelden.

De voorraad is zoo groot, dat wij ons veelal tot titelopgaven zullen moeten bepalen, althans slechts nu en dan iets over den inhoud zullen kunnen zeggen.

Beginnen wij met de vermelding eener belangrijke statistieke bijdrage van den zoo gunstig bekenden schrijver Mr. N. P. VAN DEN BERG. De rubriek „Handel en Scheepvaart op en in de koloniën” van het Programma der koloniale afdeeling van de Tentoonstelling gaf hem aanleiding tot de uitgave van het geschrift; „De handel van Java gedurende de laatste acht jaren”, (Batavia 1883), waarin een zeer belangrijk overzicht van den in- en uitvoer van Java van 1875—82 wordt gegeven. Men zie de inhoudsopgave van het boekje o. a. in „De Indische Gids” van 1883, I, 884 en de artikelen in het „Alg. Handelsblad” van 23—26 Mei 1883, waarin den schrijver groote lof wordt toegewezen, doch ook enkele opmerkingen werden gemaakt en o. a. op fouten in zijne suikercijfers wordt gewezen.

Benigermate sluit zich daarbij aan het stuk: „Handelskaart van Nederl.-Indië met aanwijzingen en statistische gegevens.” (Leiden, 1884.) In het voorwoord wordt gezegd: „wijlen Mr. S. C. J. W. van Musschenbroek had op zich genomen eene kaart van Ned.-Indië te vervaardigen, in den Tentoonstellings-Catalogus aangeduid als „reproductie op eenigzins grooter schaal van de op de Tentoonstelling aanwezige kaarten, die gevoegd waren bij de Koloniale Verslagen van 1878—80.” Zijne veelvuldige bezigheden hebben hem verhinderd aan dat plan uitvoering te geven. Voor de thans gegeven kaart is gebruik gemaakt van de steenen, welke voor de zooeven bedoelde kaarten hebben gediend. Eene handelskaart, mits goed uitgevoerd, kan ongetwijfeld zeer bevorderlijk zijn aan het verkrijgen van een goed overzicht. Volgens het zeer scherpe

oordeel, uitgesproken in „de Indische Gids”, 1884, I, 1014, laat echter dit product schier alles te wenschen over.

Onder de stukken naar aanleiding der Amsterdamsche Tentoonstelling uitgegeven, ofschoon er niet direct betrekking op hebbende, dient ook het volgende vermeld: „Aperçu politique et économique sur les Colonies Néerlandaises aux Indes Orientales, par M. Joseph Jooris, ministre-résident de S. M. le Roi des Belges”. (Bruxelles et Amsterdam, 1884, 159 pages.) Het is eene lijvige brochure, de vrucht, zegt de schrijver, die eenigen tijd aan de Belgische legatie in 's Gravenhage was verbonden, van jarenlangen arbeid. Het oogenblik onzer Koloniale Tentoonstelling, ziju voorrede is gedagteekend November 1883, vond hij terecht geschikt om de aandacht te vestigen op de „Situation politique et économique” onzer koloniale bezittingen in het Oosten, mede als wenk voor België, p. 7, om ook te trachten zich koloniaal bezit te verwerven. De opbrengst van het werkje is bestemd „aux victimes de l'éruption de Krakatau.” Vooral de vreemdeling, die in dit werkje een beknopt, over het geheel juist overzicht onzer koloniale geschiedenis krijgt, zal zich de geringe uitgaaf van f 1.50 niet beklagen. Maar ook menig Nederlander, afkeerig van het lezen van grootere koloniale werken, zal deze over het geheel juiste schets met vrucht kunnen lezen, het echter betreurende dat de schrijver persoons- en plaatsnamen wat erg radbraakt.

De heer Jooris, wiens geheele werk is ingedeeld in korte paragrafen met duidelijke opschriften, die het gemis van een register schijnen te moeten vergoeden, geeft eerst een historisch overzicht van het ontstaan van ons koloniaal rijk in het Oosten; spreekt vervolgens, p. 24, over de tegenwoordige „Position de la Neêrlande aux Indes,” en den Atjehoorlog, geeft, p. 27, een goed overzicht onzer koloniale politiek van het begin der 17e eeuw af tot bijna op den huidige dag. Vrij uitvoerig, p. 76, wordt stilgestaan bij de administratie van van den Bosch en zijne onmiddellijke opvolgers. De goede, maar niet minder de kwade zijden van dat stelsel doet de schrijver uitkomen, p. 84. Hij schetst vervolgens, p. 96, de hervormingen, welke het gevolg waren van de herziening der Grondwet van 1848 en van de invoering van het Reglement op het beleid der Regeering van N.-I. in 1854 en van de meer vrijzinnige, meer het belang der inlandsche bevolking in het oog houdende beginselen, welke sedert dien tijd zoowel de regeerders hier als ginds bezielde. Zie inzonderheid de §: „Réforme de la propriété et de la culture à Java depuis 1866 jusqu'à nos jours,” p. 123, en die p. 131: „Réformes dans le système commercial,” en de nadere bespreking van dat onderwerp op p. 144. In zijn slotwoord doet hij nogmaals uitkomen hoeveel in den laatsten tijd verbeterd is. Op het geheel wordt gaarne de aandacht gevestigd.

Even als op vroegere meer of min soortgelijke tentoonstellingen, kon

men ook op de Amsterdamsche in onderscheidene afdeelingen gedrukten bekomen, welke of alleen het tentoongestelde betroffen of over een of ander land allerlei bijzonderheden mededeelden en daardoor meer of min blijvende waarde hadden. Eenige daarvan wenschen wij te vermelden,

Een der belangrijkste daarvan is wel het werk van den heer *E. Lemos*, gedelegeerde van Brazilië ter Amst. Tent.: „*Le Bresil à l'Exposition Internationale d'Amsterdam, 1883*”, (Lissabon, 1883), dat vooral over de koffie-cultuur en -handel veel belangrijks bevat. Korthedshalve verwijzen wij naar de bespreking van dat werk in „*de Indische Gids*” van 1884, I, 881. Men herinnert zich dat de heer Lemos ook tijdens de Tentoonstelling meermalen over de koffie-cultuur in Brazilië schreef, o. a. in het Handelsblad van 19 Juli. Een resumé van dat en andere stukken over dat onderwerp, ook een adres der Bataviasche Kamer van Koophandel, aandringerende op het instellen van een plaatselijk onderzoek naar den toestand, waarin de koffiecultuur in Zuid-Amerika zich bevindt, wordt aangetroffen in „*de Indische Gids*, 1883, II, 218. Het is bekend, ook uit discussien over de Indische hegrooting van 1884, dat dit onderzoek is opgedragen aan den Indischen ambtenaar van Delden Laërne, die reeds uit Brazilië teruggekeerd is en wiens rapport eerlang mag worden te gemoet gezien. De raadpleging daarbij van de stukken van den heer Lemos, die, warm patriot, in afwijking van sommige anderen, aan den voortdurenden, zelfs toenemenden bloei der Braziliaansche koffiecultuur gelooft, zal ongetwijfeld van nut zijn.

Australië behoorde weder, even als op vroeger tentoonstellingen, tot de landen die zich het meest beijverden door ruime beschikbaarstelling van gedrukten de aandacht te wekken. Daaraan danken wij een „*Statistical Return showing the relative positions and aggregate importance of the Australasian Colonies at the close of the year 1881; and also information of a like nature with respect to the Colony of New South Wales for the year 1882*”, (Sydney, 1883), en „*By authority of the New South Wales Commission: New South Wales, its Progress and Resources and official catalogue of exhibits from the colony forwarded to the International, Colonial and Export Trade Exhibition of 1883 at Amsterdam*”, (Sydney, 1883). Dat stuk is ook in het fransch en hollandsch vertaald en geeft, buiten den Catalogus, een goed overzicht van den vooruitgang en de hulpbronnen dier bloeiende kolonie. De Staat Victoria gaf soortgelijk stuk onder den titel: „*Essay on the Colony of Victoria*”, dat met een duidelijk kaartje was versierd.

Een zeer interessant stuk kon men in de zoo bijzonder fraaie Japansche afdeeling bekomen. Het is getiteld: „*Aperçu de l'Instruction publique au Japon, rédigé par le Shyomou-Kiokou du ministère de l'Instruction publique*,” en is half in franschen, half in Japanschen tekst keurig gedrukt. De 27 blz. van den franschen tekst handelen in een twintigtal

korte paragrafen over: „Geographie, Organisation territoriale, Politique, Ministère de l'Instruction publique, Aperçu historique sur l'Instruction publique, Ecoles primaires, secondaires, supérieures, normales, spéciales, d'agriculture, de commerce, de manufacture, diverses, Bibliothèques et musées pédagogiques, Elèves envoyés aux pays étrangers, Assemblées pédagogiques, Encouragement de l'Instruction, Terrain des écoles.” Het geheel bewijst hoeveel zorg door de verlichte Japansche regeering aan het onderwijs wordt gewijd.

Mag er in de Kol. Kroniek al nauwelijks sprake zijn van een onafhankelijk rijk als Japan, zeker behoort een land als Zweden daarin onbesproken te blijven. En toch wenschen wij om een tweetal redenen de aandacht te vestigen op den „Catalogue de la collection des sémences suédoises, avec une introduction topographique, climatologique, etc. par L. G. Wahlstedt, commissaire de la Suède à l'Exposition.” (Lund, 1883). De eerste is, omdat wij hier weder kunnen constateeren, gelijk wij het vroeger omtrent andere Zweedsche stukken van soortgelijken aard deden in onze „Herinneringen uit Scandinavië” ('s Gravenhage, 1876), met hoe uitstekende zorg deze catalogus is samengesteld, hoeveel leerzaams hij in de inleiding bevat. De tweede is, dat er hier te lande meer en meer stemmen opgaan die op verbetering van ons zaaizaad door invoer uit den vreemde, speciaal uit Zweden, aandringen. Zie o. a. de discussiën op het Nijverheids-Congres, in Juli 1884 te Assen gehouden: Tijdschr. der Mij van Nijverheid, October 1884, p. 67. Over dat voor den landbouw belangrijk vraagstuk nu komt veel voor in dezen Catalogus; p. 6 e. v. worden de wetenschappelijke gronden aangevoerd waarop de meening berust dat het noordsch graan tot veredeling van dat van meer zuidelijke landen zou kunnen strekken. Op blz. 16 ziet men dat Zweden in 1880 ruim 1½ millioen hectoliters tarwe, ruim 7 m. m. hl. rogge, ruim 17 m. m. hl. haver produceerde. Uit die cijfers blijkt dat het heel wat zaaizaad aan andere landen zou kunnen afstaan.

Op blz. 287 van „de Economist” van dit jaar is gezegd dat nader zou worden teruggekomen op de zoo lezenswaardige brochure: „De tabak uit de Ned. koloniën. Geschiedenis, Cultuur, Handel”, welke tot toelichting strekte der zoo belangrijke „Collectieve Tabakstentoonstelling.” Wij doen dit alleen om te zeggen dat het wel geschreven boekje vele wetenswaardige bijzonderheden en cijfers betreffende de tabakscultuur, inzonderheid op Java en Sumatra, mededeelt, en dat wij het betreuren dat het niet in den handel is gebracht. Wel kon tijdens de tentoonstelling ieder belangstellende, en zoo ook wij, er gratis een exemplaar van bekomen. Maar het bevat zoovele gegevens van blijvende waarde, dat wij gaarne, zoo er exemplaren van over zijn, deze in den handel gebracht zagen.

. Als op de Tentoonstelling zelve betrekkelijk, hebben wij nu nog mel-

ding te maken van het stuk: „Uitreiking der bekroningen aan de Nederlandsche inzenders. Redevoering van den Heer D. Cordes, voorzitter van het Comité van uitvoering, Amsterdam, 24 Mei 1884.” Op dien dag kwam men bijeen in het Gebouw der Vrije Gemeente, waar ook de Congressvergaderingen en de voordrachten, aan de Tentoonstelling verbonden, waren gehouden. De uitreiking der bekroningen had plaats door de Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Waterstaat, Handel en Nijverheid en van Koloniën. Vooraf hield de heer Cordes, die zich als Voorzitter van het Comité van Uitvoering voor het welgelukken der zaak vele moeite had gegeven, eene uitvoerige rede, waarin hij o. a. het eigenaardig karakter der Amsterdamsche Tentoonstelling (*), het aandeel dat Nederland daaraan heeft genomen en de verdiensten van zooveelen die tot haar welslagen het hunne bijdroegen, goed deed uitkomen. Die redevoering is van blijvende waarde, o. a. als schets van de vele moeilijkheden welke bij het tot stand brengen der Tentoonstelling te overwinnen waren. Gelukkig dat getuigd kon worden: einde goed, alles goed, en dat de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883 gehouden, vooral voor het aandeel dat Nederland daaraan heeft genomen, inderdaad gelukt mocht heeten.

Wij komen thans tot eene geheel andere categorie van stukken.

In de Kol. Kroniek van Maart is er reeds aan herinnerd dat de Tentoonstelling zoude gepaard gaan met het houden van Voordrachten en Congressen. Men wilde, gelijk de heer Cordes het bijna aan het slot zijner zooveen vermelde rede zeide, „de Tentoonstelling zelve en het verblijf van vele aanzienlijke vreemdelingen te Amsterdam dienstbaar maken aan de belangen der wetenschap door middel van voorlezingen en congressen.” Eene afzonderlijke Afdeeling, de Vijfde, waarvan Voorzitter was Mr. T. M. C. Asser en algemeen Secretaris Mr. D. Josephus Jitta, ontving daartoe de opdracht.

De zeer talrijke commissie voor die afdeeling had tot taak de regeling der wetenschappelijke voordrachten en congressen, te Amsterdam tijdens de tentoonstelling te houden.

Met het doel de te behandelen onderwerpen in verband te brengen met het algemeen programma der tentoonstelling, werden die onderwerpen in drie groepen verdeeld: 1o Koloniën en tropische gewesten in het algemeen. 2o Handel en nijverheid. 3o Kunst en letteren. Er zouden

(*) Goed werd dit uitgedrukt in de woorden, blz. 9: „De vergelijking tusschen de verschillende koloniën en overzeesche gewesten, zoowel met het oog op hare natuurlijke voortbrengselen als op het gebruik dat de mensch daarvan maakt of maken kan, is dus het gronddeukbeeld der Tentoonstelling geweest.”

worden gehouden: voordrachten niet gevolgd door discussie, voordrachten gevolgd door discussie, congressen. Subcommissien stelden de programma's voor de verschillende groepen vast. Die der eerste groep, met welke we ons voornamelijk zullen bezig houden, bestond uit de Heeren: Mr. S. C. J. W. van Musschenbroek, Mr. W. K. Bou van Dedem, Mr. P. A. van der Lith, Jhr. Mr. J. K. W. Quarles van Ufford (*) en Mr. G. A. van Hamel. Het leeuwenaandeel aan de samenstelling van het programma der eerste groep had Mr. van Musschenbroek. De voordrachten zouden van 7 Juni af tweemaal 's weeks worden gehouden en in eene stelselmatige en zoo mogelijk volledige reeks omvatten: de geographie, de meteorologie, de fauna en flora, de anthropologie der koloniën en tropische gewesten en de daarmede in verband staande onderwerpen: de ethnographie, de philologie van die landen, hunne godsdiensten, beschaving, ontwikkeling en geschiedenis. Een verbazend omvangrijk programma, dat, had het geheel kunnen worden uitgevoerd, ons in woord en schrift een volledig beeld der tropische wereld zou hebben geschonken. De uitvoering heeft echter niet aan de hoog gespannen verwachting van den wel wat enthousiasten samensteller van het programma voldaan. Wel kon bij de verspreiding van het programma reeds eene geheele lijst van sprekers worden vermeld, die vele der genoemde onderwerpen zouden behandelen. Maar sommige dier aangekondigde voordrachten zijn niet gehouden. Van de overige zijn onderscheidene zeer schaars bezocht geweest. Dit gold al dadelijk, tot ons leedwezen, de eerste: openingsrede door den Eere-voorzitter der Tentoonstellings-commissie, den hooggeachten Dr. P. J. Veth, uitgesproken. Het ideaal dat van Musschenbroek zich had voorgesteld is op verre na niet bereikt. Er zijn echter zeer belangrijke voordrachten gehouden.

Deze zijn alle, voor zoover zij ter uitgave werden afgestaan en niet op andere wijze werden uitgegeven, achtereenvolgens door de bekende uitge-

(*) Mijn aandeel aan de werkzaamheden heeft zich tot het bijwonen van enkele vergaderingen moeten bepalen. Spoedig bleek dat mijne gezondheid een langdurig verblijf buitenslands zou noodig maken en dat ik de voordracht, tot het houden waarvan ik mij voorloopig had bereid verklaard, niet zou kunnen houden. Ik wilde daarom mijn ontslag nemen als lid der commissie. Op vriendelijken aandrang mijner medeleden stemde ik er echter gaarne in toe lid te blijven. Daaraan had ik het te danken dat ik, in September in het vaderland teruggekeerd, met de zooveen genoemde Heeren en enkele aanzienlijke vreemdelingen, bestuurslid werd van het koloniaal congres, en met de geringe lasten ook de niet geringe lusten aan die betrekking eigen genoot. Behalve de gastvrijheid, ons in zoo ruime mate te Amsterdam betoond, behoorde daartoe in niet geringe mate de gelegenheid welke men daardoor had met bekwame vreemdelingen (ik noem slechts de heeren Levasseur uit Parijs en Young uit Londen, van wien hieronder nader sprake zal zijn), van nabij bekend te worden.

vers-firma E. J. Brill te Leiden afzonderlijk in het licht gegeven en in den handel gebracht. Wij wenschen die stukken, zoover zij ons onder de oogen kwamen, te vermelden, zullen ons daarbij echter meestal tot bloote titelopgave, althans tot zeer weinige woorden moeten beperken.

Nog zij opgemerkt dat fransch de congreestaal was, maar dat hetgebruik van andere talen niet was verboden. Uit onze opgave van de titels der voordrachten en redevoeringen zal blijken in welke taal zij werden gehouden.

„Histoire des Découvertes dans l'Archipel Indien. Nos connaissances géographiques sur ce groupe d'îles. Lacunes dans ces connaissances et moyens de les remplir, par le Dr. C. M. Kan". Beknopt, maar flink en degelijk overzicht, gelijk men dit van den bekwamen Hoogleeraar in de Aardrijkskunde aan de Amsterdamsche Universiteit en den ijverigen Secretaris van het Aardrijkskundig Genootschap mocht verwachten.

„K. Martin, Wissenschaftliche Aufgaben, welche der Geologische Erforschung des Indischen Archipels gestellt sind." De Hoogleeraar Martin, de grondige Duitsche geleerde, die sedert eenige jaren de geologie te Leiden doceert en, blijkens zijne menigvuldige geschriften, reeds zooveel heeft gedaan om het door vroegere verzamelaars in onze kolonien te Leiden bijeengebracht geologisch materiaal bekend en dit aan de wetenschap dienstbaar te maken, gaf een beknopt overzicht van hetgeen wij uit een geologisch oogpunt van Indië weten, en wenken hoe te voorzien in de kennis van het zeer vele dat ons nog onbekend is. (*).

Bij de Indologen heeft de naam van den Leidschen leeraar G. A. Wilken, (†) schrijver van zoo menige van diepe studie, groote belezenheid en helderen blik getuigende verhandeling, een goeden klank. Veel aandacht verdient dan ook zijne voordracht: „Over de verwantschap en het Huwelijks- en Erfrecht bij de volken van den Indischen Archipel. Beschouwd uit het oogpunt van de nieuwere leerstellingen op het gebied der maatschappelijke ontwikkelings-geschiedenis."

Zijn evenknie in geleerdheid, maar zijn mindere hierin dat hij, blijkens meerdere zijner overigens belangrijke stukken in „de Ind. Gids" en elders, maar niet tot het besef schijnt te kunnen komen dat onnoodige scherpte van toon den schrijver zelven schaadt, is een ander Leidsch leeraar, Dr. C. Snouck Hurgronje, die eene leerzame voor-

(*) Jammer dat de grondige kenner der geologie van Ned.-Indië, de mijn-ingenieur R. D. M. Verbeek, wiens bijdragen in het „Jaarboek van het Mijnwezen" en andere verzamelingen zijne hooge competentie in dit vak bewijzen, verplicht was in Mei 1888 naar Indië terug te keeren en dus tijdens de Tentoonstelling, waarvoor hij in de Ned. Kol. Afdeeling de afdeeling mijnwezen had geordend, geene voordracht kon houden.

(†) Juist dezer dagen zoozeer terecht door den Senaat der Leidsche Universiteit tot Doctor honoris causa in de Taal- en Letterkunde van den O. I. Archipel benoemd.

dracht hield over „De beteekenis van den Islam voor zijne belijders in Oost-Indië.” Zijn aanhef en zijne noten op blz. 23 en 28 hadden minder scherp kunnen luiden. (*)

Wanneer Professor Kern het woord voert of de pen opneemt, is men altijd zeker veel wetenswaardigs te vernemen. Dit bleek ook uit zijne voordracht „Over den invloed der Indische, Arabische en Europeesche beschaving op de volken van den Indischen Archipel. Als bijdrage ter beantwoording der vraag, in hoeverre het Maleisch-Polynesische ras voor hoogere beschaving vatbaar is.” De slotsom, waartoe het voorafgaand, in breede trekken teruggegeven historisch onderzoek hem had gebracht, luidt, blz. 30, dat, „al geeft noch het verleden noch het tegenwoordige van dat ras ons het recht te gelooven dat het ooit aan de spits der beschaving zal staan, toch heeft het getoond de noodige begaafdheden te bezitten om eene hoogere ontwikkeling deelachtig te kunnen worden.”

Ook zijne slotwoorden nemen wij gaarne over. „Van de beheerschers van den Archipel, zoowel de Spanjaarden als de Hollanders, moet men in billijkheid erkennen dat zij in de laatste eeuw, wel verre van de inlandsche bevolking te willen verdringen, haar getal en welvaart sterk hebben doen toenemen. Er ontbreekt nog ontzettend veel, voordat wij, Europeanen, ons mogen verhoovaardigen op hetgeen wij daar ginds gewrocht hebben, maar er is vooruitgang merkbaar, en dus vooralsnog geen reden om te wanhopen aan de toekomst.” Het is bekend dat Prof. Kern, grondig kenner der Indische toestanden gelijk weinigen, zich immer zorgvuldig buiten den strijd der politieke partijen op koloniaal gebied heeft gehouden om zich enkel met zijne wetenschappelijke studien bezig te houden. Maar wanneer een man van zijne kennis zulk een oordeel meent te mogen uitspreken dan heeft dit gewis heel wat meer waarde dan het min gunstig luidend oordeel, dat men zoo vaak door minder bevoegden hoort verkondigen.

Dr. A. Schreiber, die zeven jaren lang op Sumatra als zendeling werkzaam was, sprak over: „Die Kirche und die Mission in Niederlaendisch Indien.” Eerst betreurden wij het dat dit onderwerp niet door een landgenoot, een grondig kenner er van als onze Neurdenburg, den ijverigen Secretaris van het Nederlandsch Zendelinggenootschap, den bekwamen redacteur van 's Genootschaps Mededeelingen (+), was behandeld. Na kennisname van hetgeen Dr. Schreiber zijnen hoorders voorhield, juichen wij er in dat een vreemdeling, staande buiten den

(*) Moge hij er naar streven, dat eenmaal, zij het spade, van hem worde getuigd, wat het „Weekblad van het Recht” van 1 November van den diep betreunden, te vroeg gestorven Hoogleeraar J. A. Fruin schreef: „Hoe ging hij allen voor in het oefenen eener degelijke, maar altijd humane critiek” enz.

(+) Zie daarover de Kol. Kron. van Aug. 1882, p. 626.

strijd der partijen, die helaas! ook op dit gebied hare onzalige twisten drijven; en die dus meer met onbevangen blik het geheel kon overzien, er over het woord voerde. Over het geheel kunnen wij met zijn oordeel tevreden zijn, mits dit slechts strekke om algemeen te doen inzien dat wij eigenlijk eerst staan aan den aanvang van den langen weg, die op dit gebied nog moet worden afgelegd.

Dr. Schreiber toont vooreerst aan dat de O. I. Compagnie niet zoo weinig voor evangelisatie in Indië heeft gedaan als dikwerf wordt beweerd, ofschoon op hare beweegredenen en de middelen, welke zij aanwendde, heel wat aan te merken is. Het was haar voornamelijk te doen om den invloed der vroegere Portugeesche en Spaansche zendelingen te keer te gaan, en toen dat meer politieke doel vrij wel was bereikt, verslapte haar ijver. Hij schetste vervolgens, p. 11, hoe eigenlijk eerst in deze eeuw, vooral in de laatste halve eeuw, na het in het leven treden van onderscheidene, onafhankelijk van den Staat werkende zendelingenootschappen, van krachtigen, met goed gevolg bekroonden zendingarbeid sprake kon wezen. Met vele anderen in gevoelen verschillende, uit hij daarbij de meening dat de missie op zich zelve moet blijven werken en niet van de kerk of de gemeente uitgaan (*). Hij betreurt het dat in de plaats van één groot, krachtig werkend genootschap, niet minder dan negen genootschappen aan de evangelisatie in Indië arbeiden, p. 13, maar meent toch als slotsom van zijn onderzoek te mogen constateeren, p. 19, dat de toestand tamelijk voldoende en men op den goeden weg is, vooral door meer en meer op de opleiding van inlandsche helpers bedacht te zijn. Een getal van 200,000 inlandsche Christenen op eene bevolking van 30 millioen zielen is zeker nog niet veel. Maar bedenkt men dat in Ned.-Indië nauwelijks een 100tal zendelingen en hulppredikers werkzaam zijn en dat het genoemde getal christenen grootendeels de vrucht is van hun arbeid gedurende de laatste halve eeuw, terwijl Britsch-Indië met zijne ruim achttmaal grootere bevolking en 658 zendelingen nog slechts 500,000 evangelische christenen telt, dan staat de zaak in Ned.-Indië betrekkelijk niet ongunstig. Hij betwijfelt dan ook niet, p. 20, dat, kon de zendingenzaak in Indië meer de sympathie der Europeesche bevolking winnen, zij weldra op nog veel schooner uitkomsten zou kunnen wijzen, wat hij ook uit een politiek oogpunt en om den wassenden invloed van den Islâm te keer te gaan, zeer gewenscht zoude achten.

(*) Eene meening ook door hem verkondigd op de „Allgemeine Continental Missions-conferenz“ te Bremen in Mei '84. Zie het Verslag daarvan in: „Mededeelingen Ned. Zend. Gen.“, 28, 4, p. 365 e. v. Dat nummer der „Mededeel.“ bevat nog een ander zeer lezenswaardig stuk over dit onderwerp in zijn geheel: „Een en ander merkwaardigs uit de zending in 1883“ door W. F. K. Klinkenberg.

De bekende reiziger en schrijver Brau de Saint-Pol Lias (*) deelde zijnen hoorders in eene onderhoudende causerie het een en ander mede over de indrukken door hem uit Atjeh medegebracht. Zijn indruk van land en volk, zie zijn: „*Atché (Sumatra)*”, was heel wat aangename dan die van vele andere bezoekers. Hij bereisde een goed deel van het land in 1880 met het doel om te onderzoeken waar hij eene landbouwonderneming op groote schaal zou kunnen aanvangen. Hij vertoefde meermalen dagen lang onder de inlanders, of maakte alleen verschillende tochten zonder immer eenige onaangename ontmoeting te hebben gehad en kwam met meerdere inlanders in kennis, van wie hij de gunstigste indrukken ontving. Sprekende over den zoo langdurigen Atjehoorlog, p. 15, zegt hij het te betreuren „que les Hollandais n'aient pu appliquer à ce pays leur politique coloniale habituelle, si habile, qui consiste à se servir du chef indigène du pays et à en faire le meilleur instrument de gouvernement.” Hij zal er in juichen dat men die politiek thans weder schijnt te willen volgen. In zijne vluchtige schets leert men de Atjehers van heel wat gunstiger zijde kennen dan in vele andere schilderingen het geval is.

Tot zoover de voordrachten, voor zooveel de stukken ons onder de oogen kwamen, die meer bepaald Ned. Oost-Indië betroffen.

Over Suriname werd een onderhoudende causerie gehouden door den heer F. W. Westerouen van Meeteren, oud Directeur der Surinaamsche Bank, thans een der Directeuren van het „Nederlandsch Handelsmuseum”, over hetwelk wij de lezers van „De Economist” in Dec. '83 onderhielden. Zijn stuk is getiteld: „La Guyane Néerlandaise: De la nature de la Guyane Néerl., c'est à dire de son sol, de sa flore et de son faune. De la population indigène de cette contrée. Des Européens dans cette colonie et de leurs rapports avec les indigènes.” Door haar lossen toon, die meer aan dien van vele der Fransche „Conférences” doet denken en die echter eene degelijke behandeling van het onderwerp volstrekt niet behoeft uit te sluiten, viel zij waarschijnlijk meer in den smaak van het gemengd gehoor dat deze vergaderingen bijwoonde dan de soms wel wat te geleerde verhandelingen van anderen. De uitvoerige titel doet genoeg zien dat de spreker in een kort bestek zoowel den natuurlijken als den economischen toestand van Suriname trachtte te schetsen. De aandacht zij vooral gevestigd op hetgeen hij op blz. 65, zeggende er bijna niet over te mogen spreken, zegt over „le manque de main d'oeuvre, la question brûlante, la question du jour.”

(*) Meenden wij in de Kol. Kron. van Dec. '76 tegen diens plan van »colons-explorateurs» heel wat bedenkingen in het midden te moeten brengen, wij hopen spoedig in de gelegenheid te zullen zijn aan te toonen, dat wij met zijne latere pennevruchten, vruchten zijner reizen in het westelijk deel van den Indischen Archipel, heel wat meer zijn ingenomen.

Op eenigzins soortgelijke wijze als de heer W. van Meeteren over Suriname, sprak de heer A. L. H. Obreen over Algerië, voornamelijk om na te gaan of het als proeve van Franse kolonisatie geslaagd mocht heeten. Over het geheel genomen, luidt zijn oordeel niet ongunstig. „Men heeft, alles bijeengenomen, reden om zich te verheugen over hetgeen in Algerië is tot stand gebracht.” Zoo zegt hij op blz. 20. En zijn slotwoord is: „Algerië is op een goeden weg van geleidelijken vooruitgang.”

In de „Conférence,” van 10 Sept. '83, hield de Spaansche gedelegeerde José del Perojo eene voordracht over „La Colonisation Espagnole”. (Amsterdam, Schröder frères.) Hij besprak eerst de verschillende stelsels van kolonisatie en hunne definitien, schetste vervolgens het te weinig door de schrijvers over dit onderwerp opgemerkt koloniatiestelsel der Arabieren (p. 7), dat dit eigenaardige bezit (p. 13) dat het heeft „une tendance marquée à se croiser avec les peuples conquis,” dat ook geheel en al was de strekking van het Spaansche stelsel (p. 15), als gevolg van het „arabiseeren” der Spaansche natie tengevolge der langdurige Arabische overheersching. Hij wijst op geheel Zuid-Amerika en Mexico en de Phillippijnen, op het groot aantal Spaansche kolonisten in Algerië enz. en komt met warmte op (hij deed dit ook in de congresszitting van 20 Sept.) tegen de bewering dat Spanje niet zou kunnen koloniseeren (p. 16). „Le facteur fondamental sur lequel notre système colonial repose c'est: le principe politique, qui n'a d'autre but que les intérêts généraux de l'état, de l'humanité, dans le sens le plus large du mot, auxquels tous les intérêts privés sont secondaires.” (p. 19.) Men doorleze slechts de verzameling der koloniale ordonnanciën, de „Leyes de Indias”, om zich te overtuigen dat „les trois bases du système colonial espagnol étaient: l'Enseignement, l'Administration et la Religion” (p. 20), en vooral niet te vergeten: „le désintéressement le plus complet” (p. 19). De grondslag van dat alles lag in: „l'Origine semétique de notre race et l'esprit politique de notre Code des Indes,” (p. 26). „La supériorité du système colonial Espagnol consiste en ce qu'il est entièrement politique et qu'il se tient à l'écart de tout ce qui est mercantile.” (p. 27). Vergelijkt men het Engelsche stelsel met het Spaansche, dan kan men zeggen dat het Engelsche „réalise un progrès topographique, celui des Espagnols un progrès psychologique.” (p. 31). Het Engelsche stelsel beoogt de bevordering van Englands eigenbelang, het Spaansche de beschaving; het Nederlandsche stelsel staat eenigzins tusschen die beiden in (p. 32). Aanvankelijk zuiver mercantiel, zijn wij, ook omdat wij ons gemakkelijker dan de Engelschen, hoewel nog op verre na niet zoo goed als de Spanjaarden, met de inlanders vermengen, hun hunne wetten laten enz., meer en meer philanthropisch geworden.

Of de heer del Perojo er in geslaagd is velen te bekeeren, die, door

de geschiedenis voorgelicht, een min gunstig oordeel over het Spaansche kolonisatiestelsel koesterden, het mag worden betwijfeld. Maar dit belet niet dat zijn warm vaderlandslievend betoog de aandacht verdient.

We hebben nu nog een tweetal voordrachten van meer algemeen wetenschappelijken aard te vermelden, ofschoon eene daarvan het onderwerp meer bepaald met het oog op onze koloniën behandelde.

De seismographie of seismologie, de wetenschap die de studie der vulkanische verschijnselen op den aardbol tot onderwerp heeft, is eene zeer jeugdige wetenschap, zoo jeugdig dat men de beteekenis van zijn naam in vele woordenboeken nog te vergeefs zoekt. Zij wordt voornamelijk in Italie beoefend en Professor E. de Rossi, „Directeur du Service des Observations Géodynamiques en Italië à Rome”, is de eerste autoriteit op dat gebied. Aan wijlen onzen betreurden vriend van Muschenbroek mocht het gelukken, Prof. Kern heeft dit onlangs herinnerd in zijn aan dezen gewijd „Levensbericht”, bewerkt voor de „Maatschappij der Ned. Letterkunde”, den geleerden de Rossi, met wien hij persoonlijk bekend was, overtehalen te Amsterdam het woord te komen voeren. Daaraan heeft men zijne verhandeling te danken: „Nouvelles études sur les tremblements de terre et les autres phénomènes géodynamiques”, met een, den inhoud nader omschrijvenden ondertitel: „L'étude des actions géodynamiques, surtout des mouvements du sol, périodiques ou accidentels, leurs causes, leurs effets. La seismographie comme science, son origine, son développement, son état actuel. Nécessité d'études géo-dynamiques plus étendues, surtout dans les pays intertropicaux (*). Moyens d'y parvenir. Observatoires et stations.” Het onderwerp valt te veel buiten ons kader, dan dat wij meer mogen doen dan op het bestaan dezer beknopte verhandeling de aandacht vestigen. Wijzen wij er alleen nog op dat Rossi, p. 5 en 26, betoogt hoe de géodynamische studies dienstbaar kunnen worden gemaakt aan de klimätologie, de hygiëne, den landbouw en de industrie.

De tweede verhandeling, welke wij in het oog hebben, is die van onzen uitstekenden, ook buiten Nederland zoo algemeen geachten Meteoroloog, den Hoogleraar Dr. Buys Ballot. Zij is getiteld: „Klimätologie van onze koloniën en Aardmagnetisme.” Hoewel zich voornamelijk met de Nederlandsche koloniën bezig houdende, wordt daarin echter zoo dikwerf over de observatien in andere landen melding gemaakt, dat zij geacht kan worden een algemeen wetenschappelijk karakter te dragen. Het onderwerp was wel wat geleerd voor het meer of min populair karakter, dat de voor een gemengd gehoor bestemde Tentoonstelling-voordrachten uit haar aard moesten hebben. Maar de lezer van dit stuk zal ongetwijfeld getuigen dat de schrijver daarin tal van wetenswaardige bijzonderheden heeft bijeengebracht en dat het boekje, ook

(*) Vooral in Ned-Indië met zijne talloze vulkanen.

door de talrijke aantekeningen welke er bij de uitgave zijn bijgevoegd, een geschrift van blijvende waarde is.

Eerst sprak Dr. Buys Ballot over de gelijkmatigheid van het klimaat onzer koloniën en legde de oorzaken van die hooge temperaturen, van de veranderingen in den loop van den dag en van die gelijkmatigheid uit. Hij wees daarbij vooral op de te Batavia, „alwaar een van de beste, volledigste en rijkst uitgeruste observatoriums der wereld gevestigd is,” p. 9, sedert vele jaren verrichte observaties, waar de geleerde helaas te vroeg gestorven, Dr. P. A. Bergsma „zijne krachten onvermoeid gewijd heeft aan het leveren van bouwstoffen voor de klimatologie van die plaats.” Hij legde ons de oorzaken uit der elkaâr dagelijks afwisselende land- en zeewinden, die het klimaat in ons heet Indisch eilandrijk zoo dragelijk maken, p. 14, sprak over de in langer perioden wisselende moessons, p. 17, en gaf vervolgens, p. 18, aan de hand van Russel Wallace, (*) Junghuhn en Swaving, eene beschrijving van het klimaat van Ned.-Indië. Ten slotte, p. 25, sprak Dr. Buys Ballot over het aard-magnetisme als in verband staande met de meteorologie en met de inclinatie en declinatie van de magneetnaald. Hij besloot met de opmerking dat wij wel nog weinig weten van de wetten volgens welke het aard-magnetisme werkt, maar dat onze koloniën de plaatsen op aarde zijn waar die wetten het best worden onderzocht.

Het twaalf- of veertiental voordrachten dat wij hier mochten bespreken gaf zeker op verre na niet het algemeen overzicht over onze koloniale wereld, waarop het wel wat breed opgezet prospectus der „Conférences” het uitzicht had geopend. Maar zij die die voordrachten hoorden of ze later in druk lazen, zullen gaarne getuigen dat daarbij heel wat te leeren viel.

Op de „Voordrachten niet door discussiën gevolgd” volgden in den nazomer van '83 „Voordrachten gevolgd door discussie” of „Congressen.”

Onder den titel: „Exposition etc. Ve section. Congrès Internationaux Rapport sur les Congrès par D. Josephus Jitta, Secrétaire Général de la Ve section. Ie Partie: Questions Commerciales et Industrielles,” IIe Partie: Questions Coloniales,” zagen daaromtrent in den loop van 1884 bij I. H. de Bussy te Amsterdam twee keurig uitgevoerde boekdeeltjes in groot 8o het licht, op welker inhoud wij de aandacht willen vestigen.

(*) Het is zeker aan min zorgvuldige correctie te wijten, dat hier sprake is van „de Heeren Russel en Wallace.” Ook de volgende zinsnede is min juist. Vóór „Nieuw-Guinea” had moeten staan: Celebes en Lombok en de oostwaarts gelegen eilanden met N. G. enz. Zie Veth's „Insulinde”, de bekende vertaling van Wallace's hoofdwerk, I, 18. Ook op andere plaatsen laat de correctie te wenschen over. Zie b. v. p. 34, r. 2, blz. 32, r. 6 v. o., waar het woord: Brazilisch uitgevallen schijnt.

Beiden (*) worden geopend met een voorwoord van den heer Jitta, den verdienstelijken, ijverigen, bekwamen Secretaris-Generaal der sectie: „Wetenschappelijke Voordrachten en Congressen”, wiens, om dit in 't voorbijgaan op te merken, uitmuntend academisch proefschrift: „Het vonnis van faillietverklaring in het internationaal privaatrecht,” (Leiden 1880), door den Hoogleraar T. M. C. Asser in zijne openingsrede der congressen zoo terecht werd geprezen. In dat voorwoord spreekt de heer Jitta over het doel en de organisatie dier congressen, enz.

In zijne belangrijke openingsrede sprak Prof. Asser o. a. over het door den een beaamd, door den ander betwijfeld, wetenschappelijk praktisch nut van zulke congressen, over de vraagpunten die in discussie zouden komen, althans voorgesteld waren en waarvan meerdere buiten discussie bleven.

De eerste vraag, die in het congres voor de „questions commerciales et industrielles” ter sprake kwam, luidde aldus: „Question monétaire internationale. Dans les dernières années les cours de change entre l'Asie et l'Europe ont subi des perturbations importantes. Quelles sont les mesures législatives et internationales à prendre, par rapport au système monétaire, dans le but de remédier à ces inconvénients?”

Daarover is in het verslag, p. 24, opgenomen eene „Mémoire sur la situation monétaire des Pays-Bas en 1883” par MM. A. Vrolik et N. G. Pierson, „délégés des Pays-Bas à la conférence Monétaire Internationale de 1883,” belangrijk als men van zulke bekwame mannen, warme strijders vóór het bimetallisme, verwachtten kon, maar slechts even ten slotte, p. 35, de eigenlijk gestelde quaestie rakende. Het debat werd ingeleid door eene rede van den Hr. Pierson, waarin eerst over de taak van een muntstelsel werd gesproken en vervolgens de gestelde vraag werd beantwoord. Naar aanleiding van voorstellen, eenerzijds door de Heeren Vrolik en Pierson, anderzijds door Dr. Otto Arendt uit Berlijn gedaan en gedrukt aan de vergadering medegedeeld, p. 49, volgde er een interessant debat, waaraan door de heeren Arendt, G. M. Boissevain, Pierson, Vrolik, A. C. Wertheim werd deelgenomen en waarbij vooral het bimetallisme, waarover in „de Economist” al zoo dikwerf sprake was, warme verdedigers vond.

Het volgende punt dat in behandeling kwam was: „Uniformité internationale du droit d'affrètement. Principes fondamentaux d'une telle

(*) Een derde Congres was gewijd aan de Fraaie Kunsten en Letteren en hield zijne zittingen in het laatst van September, alterneerend met die van het ter gelegenheid der tentoonstelling te Amsterdam bijeengekomen zesde congres der „Association Littéraire Internationale.” Uit de ruim verspreide programma's blijkt welke punten, ook van kolonialen aard, daar werden behandeld. Een verslag daarvan kwam ons nog niet onder de oogen.

uniformité," p. 59. Het debat werd ingeleid en gesloten door Mr. J. A. Levy en Mr. W. L. P. A. Molengraaff.

In de derde plaats werd gesproken over het „Droit international de la faillite," p. 73, waarover Mr. D. Josephus Jitta, blijkens zijne dissertatie in die quaestie geheel tehuis, een belangrijk, ook afzonderlijk bij de Bussy uitgegeven, rapport uitbracht. Daarin was veel sprake over hetgeen Italiaansche schrijvers over het onderwerp hadden in het midden gebracht. Begrijpelijk was het dus dat de heer Carotti uit Florence een levendig aandeel nam aan het debat.

Het vierde vraagstuk dat in behandeling kwam, en waarover een ander Italiaan, de zeeofficier Graaf Stanislas de Montfort, rapporteur was, luidde: „Mesures internationales pour prévenir les abordages et autres sinistres maritimes et en rendre les suites moins désastreuses," p. 90. Het rapport werd door eene levendige discussie gevolgd.

In de vijfde plaats werd gehandeld over: „Législation uniforme concernant les obligations (titres) au porteur, émises par les Etats, Provinces, Communes, Sociétés etc." De heer G. M. Boissevain had daarover eene uitvoerige „Mémoire pour servir d'introduction aux débats" geschreven, waarin het onderwerp met zijne gewone grondigheid en helderheid was behandeld. Dat stuk werd aan de congresleden uitgereikt en is ook in het rapport, p. 113, opgenomen. Tot inleiding van het debat, dat echter niet volgde, resumeerde hij kortelijk mondeling de strekking zijner memorie.

Mr. A. Beaujon sprak over de „Mesures législatives ou gouvernementales pour la protection de l'industrie et du commerce nationaux." Het gold hier een belangrijk economisch vraagstuk, waarbij over tariefsquaestien, differentiële rechten, subsidiën aan stoombootlijnen enz. sprake was. Op de inleiding volgde een levendig debat, waaraan door de Heeren Carotti, Mesritz, Josephus Jitta en anderen werd deelgenomen.

Het debat over het zevende punt: „Examen du projet de convention de Berne (1881) sur le transport des marchandises par chemin de fer," werd ingeleid door den heer Carotti van Florence, die van die ingewikkelde quaestie sedert lang eene bijzondere studie had gemaakt en aan de congresleden eene brochure van zijne hand had uitgereikt, getiteld: „Le Congrès d'Amsterdam et la convention internationale de Berne en matière de transport par chemin de fer." Men liet den geachten spreker alleen aan het woord.

Geheel anders was dit na de inleiding door den Heer Armand Sassen, in eene doorwrochte rede, van het debat over de „Brevets d'invention. Protection des marques de fabrique et de commerce et des dessins industriels." De questie der octrooien van uitvinding is, men weet het genoeg, altijd aan de orde en is inzonderheid hiertelande in

de laatste jaren meermalen met warmte besproken. Dit was ook op het Congres het geval. De heer Sassen, overtuigd tegenstander der octrooïën, vond warme tegenspraak bij den heer Huet van Delft, bekend voorstander er van. Aan het debat namen verder deel de Heer J. Th. Mouton van 's Gravenhage, Casalonga van Parijs en ook voor een oogenblik onze Minister van Binnenlandsche Zaken, Mr J. Heemskerk Az, die, bekend voorstander der octrooien, den wensch uitsprak dat Nederland eerlang weder eene octrooiwet mocht bezitten.

Hiermede was het programma der werkzaamheden van dit Congres uitgeput. In zijne sluitingsrede gaf de voorzitter, Prof. Asser, een kort overzicht der gevoerde debatten.

Hadden wij meer tijd en ruimte beschikbaar, gaarne ware dan wat meer uitgeweid over de onderwerpen, besproken in den tweeden bundel der Congres-rapporten, aan de „Questions Coloniales” gewijd. We zullen ons echter ook hoofdzakelijk tot een zeer beknopte opgave van de behandelde quaestiën en van den inhoud van het verslag er van moeten bepalen.

In zijn voorwoord doet de heer Jitta nogmaals goed het eigenaardig koloniaal karakter der Amsterdamsche Tentoonstelling uitkomen; evenzeer doet hij het groot aandeel uitkomen dat de helaas! zoo kort na het sluiten der Tentoonstelling overleden voorzitter van het Koloniaal Congres, Mr. S. C. J. W. van Musschenbroek (*) aan de regeling van Tentoonstelling, Voordrachten en Congressen had. Hij vermeldt vervolgens welke vraagpunten op het koloniaal-congres zouden behandeld worden, hoe het bureau te zamen gesteld was, enz.

Wat de heer Jitta slechts met een enkel woord had gedaan in zijne voorrede, deed van Musschenbroek uitvoerig in zijne openingsrede, wijzende op het verband uit een koloniaal oogpunt tusschen het tentoongestelde en het in de vroeger gehouden voordrachten besprokene en wat nu op het congres zou worden besproken. Dat alles te zamen moest ons een volledig beeld geven van de natuur der koloniën, van dezer bevolking en van de betrekkingen van deze tot hare overheerschers.

(*) De lezer herinnert zich hoe wij hem huldigden in de Economist van Dec. '83. Tegelijkertijd deed het Mr. W. B. Bergama in de Indische Gids. Prof. Kern, die reeds warme woorden bij Musschenbroek's graf en in den boezem van het Kon. Instituut voor de Taal-, L. en V. K. van N. I. had gesproken, gaf zijn levensbericht in de werken der Maatschappij voor Ned. Letterkunde voor 1884. In het Aardrijkskundig Genootschap en in de Maatschappij van Nijverheid werd hij evenzeer gehuldigd. Blijkens het slotwoord zijner voorrede in zijn jongste werk: „Ontdekkers en Onderzoekers”, zal ook Prof. Veth zijn leven beschrijven. Is dus Musschenbroek van ons heengegaan, vergeten blijkt die bekwame, ijverige onderzoeker nog niet.

Wij zeiden reeds vroeger dat dat volledig beeld niet werd gegeven. Maar wij erkennen volgaarne dat daartoe zeer belangrijke bijdragen werden geleverd. Daartoe behoort ook van Musschenbroek's lezenswaardige openingsrede en de behandeling der koloniale vraagpunten, voor het Congres aan de orde gesteld, tot welker vermelding wij thans overgaan.

In de eerste Congresszitting sprak de Heer Frederick Young, secretaris van de „Royal Colonial Institute” te Londen, over „*Les rapports politiques entre la mère-patrie et ses colonies*” en wel bepaald over deze vragen: *D'après quels principes faut-il faire participer la mère-patrie à la législation et au gouvernement des Colonies? Peut-on accorder à quelques-unes des colonies une part dans la représentation générale du pays?*” Zijne inderdaad belangrijke, van studie en overtuiging getuigende voordracht is in het verslag in uittreksel en in het aanhangsel in het oorspronkelijk engelsch opgenomen en zag ook afzonderlijk het licht onder den titel: „*On the political relation of mother countries and colonies.*” (London, 1883.) Hij ging eerst na wat „koloniën” eigenlijk zijn, wat ze geweest, wat ze moesten zijn. Daarbij werd een vluchtige blik geworpen op de koloniale en overzeesche bezittingen van Nederland, Spanje, Portugal, Frankrijk en Engeland. Nederland werd geprezen om de uitnemendheid van zijn koloniaal beheer, (een lof waarbij wij Nederlanders wel een beetje zedig voor ons keken), terwijl gezegd werd, (waarmede wij meer instemden,) dat het federalistisch beginsel, dat 's sprekers ideaal was, niet wel toepasselijk was voor landen als Britsch en Ned.-Indie, waar de zeer groote meerderheid der bevolking uit inlanders bestaat. Bij het spreken over Frankrijk en Engeland werd lo geconstateerd dat Frankrijk reeds sedert lang het stelsel toepast om in zijn parlement aan vertegenwoordigers der koloniën zitting te geven, zo. dat deze twee landen tegenwoordig de eenige zijn die hun koloniaal bezit voortdurend trachten uit te breiden. (*) Ter waarborging van den voortduur van dat bezit, komt het hem noodig voor dat eene federatie tusschen de koloniën en het moederland tot stand kome. Aan de koloniën worde zooveel doenlijk het beheer harer eigen zaken gelaten, maar zij zenden tevens afgevaardigden naar een „Imperial Senate”, van 300 leden, aldus samengesteld: 185 leden voor Engeland, 25 voor Schotland, 40 voor Ierland, 50 voor de koloniën, voor het tegenwoordige aldus verdeeld: 20 voor Canada, 15 voor Australië, 5 voor Nieuw-Zeeland, 5 voor de Kaap, 5 voor West-Indie. De heer Young geeft vervolgens

(*) Had de heer Young in 1884 gesproken, hij zou hebben gezegd dat in den allerlaatsten tijd gebleken is dat ook Duitschland koloniale mogendheid wil worden.

Over uitbreiding van Engeland's koloniaal bezit zie men vooral Prof. Seeley's *The Expansion of England*, op welk meesterlijk werk wij spoedig hopen terug te komen.

aan hoe naar zijne meening dat stelsel werken zou, welke de taak zou zijn van den „Imperial Senate”, welke die van de plaatselijke parlementen, die in verschillende deelen van het Britsche rijk, zoowel in de kolonien als in Engeland, Schotland en Ierland in het leven zouden treden.

Gereedelijk wordt toegegeven dat, ware een deugdelijk werkend stelsel van federatie uit te denken, daarin een groote waarborg zou zijn gelegen dat Engeland zijne kolonien op den duur zou kunnen behouden, en wij vinden het zeer begrijpelijk dat daarnaar voortdurend wordt gezocht. (*) Maar wij gelooven ook dat het in de praktijk niet deugdelijk zou worden bevonden. Gesteld, het zoo snel vooruitgaande Australië hebbe over eene halve eeuw eene bevolking van 50, over eene eeuw van 100 millioen, grooter dan die van het Britsche rijk in Europa. Dan zal het natuurlijk niet tevreden zijn met slechts $\frac{1}{10}$ deel der vertegenwoordiging in den „Imperial Senate.” Kreeg het daarin plaatsen naar rede zijner bevolking, dan zou het er eerlang de meerderheid hebben, wat Engeland weder niet zou kunnen dulden. Zoo zijn er meer moeilijkheden. Het is echter nuttig dat de zaak, die zeker voor koloniale mogendheden, inzonderheid met een bezit als Engeland en Frankrijk hebben, ernstig worde besproken, en ongetwijfeld leverde de heer Young daartoe eene belangrijke bijdrage.

Aan de discussie, welke op de voordracht volgde, werd door onderscheidene sprekers deelgenomen. De eerste, de heer Levy, sprak minder over de quaestie zelve, dan dat hij de cynische denkbeelden bestreed, door Fr. von Hellwald in zijn „Ueber Colonien und über die Holländischen Niederlassungen in Ost-Indien insbesondere,” (Amsterdam, 1871), (§) in het midden gebracht. Ik vond de zaak te weinig in de orde om er het woord over te voeren, maar zou toch, had de verdere loop van het debat er gelegenheid toe geboden, wel hebben willen opmerken dat, al deelde ik, blijkens mijne beoordeeling in de Kol. Kroniek in „De Economist” van Oct. 1872 (†), Mr. Levy's afkeuring van von Hellwald's cynisme, zijn bedoeld geschrift en ook wat hij later in zijne, niettegenstaande al wat er tegen aan te merken is, toch zoo belangrijke „Culturgeschichte” schreef, m. i. volstrekt niet een-zoo fellen

(*) Dezer dagen kon men in de dagbladen lezen dat het denkbeeld in de Kaapkolonie bijval vond.

(§) Jammer dat hij dat jaartal, in het verslag vermeld, in zijne rede niet aanhaalde. Het had nu voor velen, met het geschrift onbekend, den schijn als of hij een stuk van recenten datum besprak.

(†) Door von Hellwald „die eingehendste und fachgemäszeste” genoemd die hem onder de oogen kwam, en die hij daarom uitvoerig weersprak in „Das Ausland” van 1873, no. 6 en 7. Zie daartegen weder onze opmerkingen in „De Economist” van Juli 1873.

aanval rechtvaardigt als nu tegen hem werd geuit. Ik zou hebben willen opmerken dat wij, Nederlanders, vooral niet moeten vergeten dat, gelijk ik o. a. in „Het Vaderland” van 10 Juni '76 en in „De Nederl. Spectator” van 3 Maart '77 aantoonde, de gebroeders Friedrich en Ferdinand von Hellwald tot de weinige Duitschers behoorden (*) die, in vele opzichten goed met ons land en onze literatuur (†) bekend, steeds warm voor Nederland in de bres sprongen; omtrent wien dus, als zij nu en dan eens een onjuiste meening uiten, ons Nederlanders een zacht oordeel past.

Nu Mr. Levy's heftige aanval in druk verschenen is, meende ik alsnog mijne bemerking daartegen te mogen publiek maken.

De Heeren van der Lith, Levasseur, de bekende Parijsche hoogleeraar, von Mosenthal van Parijs en de Kaap, een levendig „causeur,” die dikwerf bij de congressittingen het woord nam, en de Spanjaard Jose del Perojo, wiens voordracht over het Spaansche kolonisatiestelsel hierboven werd vermeld, voerden bedenkingen aan tegen Mr. Young's denkbeelden.

Het tweede punt van het programma luidde: *Les différentes manières dont on se procure dans les colonies des forces ouvrières pour l'exploitation du sol.* Het debat werd ingeleid door den Hoogleeraar Levasseur. Hij sprak voornamelijk over de kolonisatie in den nieuweren tijd, de oorzaken die er toe leidden, de gevolgen welke er uit voortsproten enz. De tweeledige conclusie zijner doorwrochte studie luidde, p. 46: „L'émigration est non-seulement un grand phénomène qui mérite l'attention des philosophes, mais aussi une bonne affaire qui intéresse les économistes et les hommes d'état.” Terecht liet hij er op volgen: „Notre étude n'aborde pas directement la question particulière de la main d'œuvre dans les colonies.” Daarover was meer bepaaldelijk sprake bij de levendige discussie, welke op de voordracht volgde, en waaraan deelgenomen werd door de Heeren von Mosenthal, die zich nog al voorstander van dwangarbeid betoonde, van Musschenbroek, van der Lith, Bosscher, Versteeg, van Hamel, steller dezes, Levasseur, Henry E. Bonnard, een in Australië gevestigd franschman, „délégué du gouvernement de la Nouvelle Galles du sud à l'Exposition”, (§) en Young. Ten slotte formuleerde Prof. Levasseur „Quelques conclusions sur les moyens de se procurer la main d'œuvre dans les colonies.”

(*) Ferdinand overleed in het vorig jaar.

(†) Zie o. a. ook mijn stukje in de Ned. Spectator van 12 April '79.

(§) Die eene brochure, getiteld: „Commerce et Patriotisme! Simples notes sur le commerce français et les consulats de France à l'étranger, par un Franco-Australien”, (Amsterdam; Binger frères), aan de congresleden ronddeelde, welke, hoezeer bepaaldelijk voor Frankrijk geschreven, echter ook voor Nederland, bij gelijksoortigen toestand, wat den handel en het consulaatwezen betreft, nuttige wenken bevat.

Het derde punt van het programma luidde: „Les rapports entre les lois des Européens et le droit des indigènes dans les différentes colonies.” Prof. van der Lith, die in '82 in „De Gids” en in '83 in de „Annales de l'Extrême Orient” over het onderwerp geschreven had, leidde het debat in. Het belangrijk, maar wel wat abstract, onderwerp, dat meer geschikt was tot behandeling in een afzonderlijk werk, of in tijdschrift-artikelen dan op een congres als het Amsterdamsche, gaf slechts aan enkele sprekers aanleiding eenige opmerkingen in het midden te brengen, die door den inleider kortelijk beantwoord werden.

Tot levendiger debat gaf de inleiding tot de beide volgende vraagstukken aanleiding.

Professor G. A. van Hamel van Amsterdam sprak over „Les colonies pénitentiaires (déportation; travaux forcés dans les colonies; relégation des récidivistes etc.), en stelde zich deze vragen ter beantwoording: „La question de la transportation de criminels dans les colonies d'outremer est-elle d'un intérêt majeur pour les Etats européens? Dans quelles conditions une telle transportation est-elle possible? quels résultats ont été obtenus à cet égard?” De bespreking van het deportatie-vraagstuk in 1883 had een groot actualiteitsbelang, omdat toen, men weet het, bij de Fransche Kamers aanhangig was het wetsontwerp „Sur la relégation aux colonies des récidivistes et malfaiteurs d'habitude.” (*) Mr. van Hamel beschouwde het vraagstuk van alle zijden, maar voornamelijk naar aanleiding van dat wetsontwerp en de aanleiding daartoe. De heeren van Musschenbroek, Bonnard, Levy, Young en de Magnin maakten verschillende opmerkingen, die door Mr. van Hamel werden beantwoord.

Het laatste punt van het programma luidde: Les impôts dans les colonies des tropiques.” Daarbij waren deze vragen gesteld: „De quelles manières les indigènes dans les colonies des tropiques peuvent-ils être soumis aux impôts? quelle est l'influence des différents systèmes d'impôt qu'on a appliqués sur l'état moral et économique de la population?” De inleider, Mr. W. K. Baron van Dedem, besprak niet de quaestie in het algemeen, maar bepaalde zich tot Ned.-Indië, inzonderheid tot Java. Hij besprak eerst de belastingen tijdens de Oostindische Compagnie, vervolgens het stelsel van Raffles, van du Bois, van van den Bosch, dat van het Regeerings Reglement en van de latere regeerders, schetste vervolgens den invloed der wijze van belastingheffing op de bevolking en eindigde met in eenige stellingen te formuleeren welke wijzigingen volgens hem in het bestaande belastingstelsel wenschelijk waren.

Deze voordracht, waarin over een hoogst gewichtige actualiteits-quaestie

(*) Zie een verslag daarover van onzen legatie-secretaris te Parijs, Baron de Constant Rebecque, in „Themis”, Oct. 1883.

belangrijke beschouwingen door een kennelijk der zake kundige werden in het midden gebracht, gaf een niet minder bevoegd beoordeelaar, den Hoogleraar N. G. Pierson, en ook eenigen anderen sprekers aanleiding tot eenige opmerkingen, welke door den heer van Dedem werden beantwoord.

En hiermede besluiten wij ons zeer vluchtig overzicht van het verhandelde op de beide Amsterdamsche Congressen, over welke wij wenschten te spreken. Opzettelijk bepaalden we ons daarbij tot de rol van eenvoudig verslaggever, daar het doel enkel was den kronieklezer te herinneren welke punten op die congressen werden besproken.

Éene opmerking echter slechts ten slotte. Ongetwijfeld kwamen op die congressen vele belangrijke punten, waaronder onderscheidene van groot actualiteitsbelang, ter sprake. Ongetwijfeld hebben zoowel in den voorzomer de „conférenciers” als in den nazomer de inleiders der debatten voordrachten gehouden, welke ook nu nog met nut en leering kunnen worden gelezen, en waarvan dus het groote meerendeel blijvende waarde heeft. Maar hij die de congres-debatten volgde of ze nu in de door den heer Jitta met zoo groote zorg bewerkte rapporten herlas, zal waarschijnlijk tot geene andere slotsom komen dan deze: dat die voordrachten even goed in anderen vorm, in tijdschriftartikelen of brochures, onder de aandacht van het publiek hadden kunnen zijn gebracht en dat de debatten slechts zelden van die beteekenis waren dat zij over het behandelde onderwerp veel nieuw licht verspreidden. Boven werd herinnerd dat Prof. Asser in zijne belangrijke openingsrede sprak over het wetenschappelijk en practisch nut der congressen. Hij wees er o. a. op „que, pour bien apprécier les Congrès et leur signification, il faut ne pas oublier qu’ils sont le produit d’un des symptômes caractéristiques de notre siècle, l’esprit d’association;” dat men ze moet beschouwen, „comme de vastes commissions d’enquête”, waarin door bevoegde mannen uit vele landen licht wordt verspreid over tal van onderwerpen, inzonderheid door mede te deelen hoe de zaak ten hunnent is geregeld; en dat zij de gelegenheid aanbieden om met tal van interessante persoonlijkheden kennis te maken. Dit laatste is zeker eene der nuttigste en aangenaamste zijden der congressen. De zoo druk door vreemdelingen bezochte Amsterdamsche Tentoonstelling en de te dier gelegenheid gehouden congressen boden ons Nederlanders ruime gelegenheid met vreemdelingen van naam op verschillend gebied, en daaronder de bovenvermelde „conférenciers” en sprekers op de congressen, kennis te maken. De herinnering daaraan behoort ongetwijfeld tot de aangenaamste indrukken te Amsterdam opgedaan. Zij zou voldoende zijn om ons, waren we het niet reeds op andere gronden, te maken tot voorstanders van congressen, welke tot zulke kennismaking kunnen leiden.

Onder de vreemdelingen van naam, met wie met het meeste genoegen

te Amsterdam de kennis werd gemaakt of hernieuwd, willen wij hier alleen nog den even lupsbhen als bekwamen Parijschen Hoogleeraar Levassieur noemen, die even verrast was over de den congresleden dagelijks betoonde gastvrijheid, iets waarvoor wij den Amsterdamschen heeren zeker grooten dank verschuldigd zijn, als opgetogen over den rijken inhoud der zoo uitstekend geordende Nederlandsche Koloniale Afdeling, waar hij elken morgen te vinden was en waarover hij spoedig de opgedane indrukken hoopte openbaar te maken. Met den wensch dat, zoo hij dit nog niet deed, hij het spoedig doen moge, leggen we voor het oogenblik de pen neder. Spoedig echter hopen we die weder op te vatten, ter bespreking, o. a., en alvorens weder ons gewoon literarisch overzicht te vervolgen, van het Orientalisten-Congres te Leiden.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.